

Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.
Професійна педагогіка: зб. наук. праць: Вип. 11 / Інст-т проф.-тех. Освіти
НАПН України; [Ред. кол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – К.: Міленіум,
2016. – 154 с. – С. 115-122.

УДК 377.3:69.007-05

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ БУДІВЕЛЬНИКІВ

Наталя Кулалаєва,

кандидат хімічних наук, доцент,

старший науковий співробітник лабораторії

технологій професійного навчання

Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Реферат

У статті розкрито зміст поняття «професійна ідентичність». Обґрунтовано необхідність виховання культури безпеки як умови реалізації професійної ідентичності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю. Визначено, що виховання професійної ідентичності майбутнього будівельника через підсилення професійно-важливих якостей необхідно здійснювати в процесі його професійного навчання та становлення. Наведено основні функції і джерела формування професійної ідентичності та загальний алгоритм опанування питаннями культури безпеки професійної діяльності у професійно-технічному навчальному закладі.

Проаналізовано професійно значимі для майбутнього будівельника особисті якості, необхідні для застосування наведеного алгоритму. З-поміж них: підвищена увага, її зосередження, розподіл та переключення, моторна, образна і мовно-логічна пам'ять, просторова та творча уява, просторове та практичне мислення тощо.

Зазначено пріоритетні напрями, що характеризують процес формування культури безпеки професійної діяльності в професійній школі. До них

належать: загальна теоретична підготовка до безпечної професійної діяльності (усвідомлення загальних проблем ризику, безпеки, небезпеки тощо); опанування практичними вміннями та навичками розв'язання професійних завдань як під час професійної діяльності в безпечних умовах, так і в умовах загрози здоров'ю та життю робітників; основи психологічної підготовки до безпечної професійної діяльності (створення позитивного психологічного клімату в бригаді, вміння спілкуватися із замовниками, культивування готовності до розумного ризику, рішучості, сміливості тощо); розвиток якостей особистості, необхідних для виконання безпечної професійної діяльності.

Показана доцільність введення до компонентів структури професійної ідентичності мотиваційно-ціннісного, що містить прагнення майбутнього робітника працювати за даною професією і приймати цінності професійного співтовариства, до яких належить, у першу чергу, безпека праці. Зазначено, що сформована професійна ідентичність є впорядкуванням та інтеграцією потреб і професійних прагнень особистості, виникненням стійкої, ефективної мотиваційної сфери.

Ключові слова: культура безпеки професійної діяльності, професійна ідентичність, майбутні будівельники, професійно-технічні навчальні заклади.

Вступ. Швидкий розвиток промисловості та пов'язана з цим мінливість економічних рішень спонукають періодично розставляти нові акценти відносно вимог до фахівців на ринку праці. Зміни соціального середовища, разом з яким трансформуються стереотипи, моральні норми, форми та зразки поведінки, що існували на цей час, часто приводять до зміни «образу Я», в професійній діяльності робітників суб'єктів господарювання (СГ), у тому числі й будівельного профілю. За цих умов, проблема коригування змісту їхньої професійної ідентичності, формувати яку, на нашу думку, необхідно починати ще в професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ), виходить на перший план. Однією з головних умов ефективної трудової діяльності є

відповідність робітника обраній професії і його готовність працювати за нею. Як правило, це питання виникає з початком професійного навчання, тому поява нових підходів до підготовки фахівців «має бути якісною, гнучкою і досить швидкою» [2, с. 89], а професійна ідентичність – широкою.

У теорії та практиці професійного розвитку в такі часи з'являється необхідність нового осмислення суті й змісту праці кваліфікованих робітників. Особливо це стосується специфіки їхнього професійного самовизначення, де на перший план усе частіш висувуються проблеми, пов'язані саме зі становленням і розвитком професійної ідентичності.

Постановка проблеми. Відомо, що кожен індивід має певний комплекс здібностей і задатків, що не є однорідним й ідентичним у різних людей. Робітник може розвивати свої схильності до тієї чи іншої професії, але кардинально переступити за межі особливостей власної особистості не здатний. Певні вкраплення одних спеціалізованих знань, умінь і навичок в інші можливі, але не більше того. Можна прагнути стати універсально розвиненою людиною, знати і вміти багато, і, тим не менш, бути при цьому грамотним робітником (у даному випадку – будівельного профілю) тільки в одній чи декількох сферах діяльності (як правило, суміжних: муляр, штукатур, лицювальник-плиточник тощо), але далеко не в усіх відразу. Таке твердження особливе актуальне для питань, пов'язаних із заходами реалізації безпечної праці, що є змістом культури безпеки професійної діяльності (КБПД) за відповідним фахом.

Метою даної роботи є обґрунтування необхідності виховання культури безпеки як умови реалізації професійної ідентичності в майбутніх будівельників, шляхом поєднання їх професійно значущих якостей та заходів безпеки, специфічних для відповідного фаху.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему формування культури безпеки в учнів та студентів під час навчання в закладах освіти вивчали вчені-педагоги, з-поміж яких: С. Абрамова, В. Акімов, М. Зоріна, Н. Лизь, М. Власова, О. Запорожець, В. Березуцький, О. Ляшенко,

В. Михайлюк та інші. На думку М. Зоріної, культура безпеки визначається як рівень розвитку людини і суспільства, що характеризується значущістю забезпечення безпеки життєдіяльності в системі особистісних і соціальних цінностей, безпечної поведінки в повсякденному житті і в умовах небезпечних та надзвичайних ситуацій, рівнем захищеності від загроз і небезпек в усіх сферах життєдіяльності [3, с. 151]. У цьому контексті визначають три рівні її формування: індивідуальний (світогляд, норми поведінки, індивідуальні цінності і підготовленість людини до діяльності в потенційно небезпечній сфері); корпоративний (цінності організації, професійна етика та мораль, спроможність персоналу до усунення професійних небезпек); суспільний (традиції безпечної поведінки, суспільні цінності, підготовленість населення країни у сфері безпеки життєдіяльності) [4-5, 9]. Крім цього, виокремлюють чотири стадії розвитку культури безпеки на СГ: перша – виняткове дотримання вимог правил та інструкцій, друга – застосування ризик-орієнтованого підходу для оцінювання можливих рівнів небезпек, третя – обов'язкове страхування (співпраця зі страховими та фінансовими резервними фондами), четверта – найскладніша, – виховання КБПД.

Для успішної реалізації завдань четвертої стадії доцільно починати здійснювати останнє ще під час отримання будівельниками професійно-технічної освіти. Відомо, що світогляд людини активно формується в 14-17 років, коли вона готова до сприйняття знань, накопичених людством, зокрема, пов'язаних з безпекою майбутньої професійної діяльності. У ці ж часи, як правило, у молодих людей відбувається становлення і розвиток професійної ідентичності, у відповідності зі специфікою їхнього професійного самовизначення. У перекладі з англійської мови *identification* – «ототожнення, впізнавання, впізнання». Бути ідентичним – означає відчувати себе і власне буття незмінним, незалежним від зовнішніх обставин.

Ідентичність визначають як динамічну систему, що розвивається нелінійно протягом усього життя людини, і має складну ієрархічну структуру

[2]. Основи опанування професійною ідентичністю заклали відомі науковці в рамках різних психологічних шкіл: символічного інтеракціонізму (Ч. Кулі, Дж. Мід), психоаналізу (З. Фрейд, Є. Еріксон, Дж. Марсія, Н. Холланд, А. Ватерман), когнітивної психології (Х. Теджфел, Дж. Тернер, Г. Брейкуелл) та інші. У їхніх працях професійна ідентичність є важливим аспектом самосвідомості, вивчення якого необхідне для функціонування людини у відповідній діяльності. Існуючі сучасні теорії і концепції професійної педагогічної освіти мають досить вагому наукову основу. Разом з тим, до теперішнього часу розробленню цілісної системи професійної підготовки будівельників із врахуванням психолого-педагогічних особливостей не приділялося достатньо уваги.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що професії будівельного профілю часто пов'язані зі значними небезпеками, а це, у свою чергу, потребує наявності в майбутніх кваліфікованих робітників розвиненої КБПД. Культура безпеки професійної діяльності, на нашу думку, є системою особистісних і соціальних цінностей, норм і правил, в основі яких лежить безумовність пріоритетів безпеки при виконанні людиною будь-якої професійної та суспільної діяльності [6, с. 12]. Вважаючи її певним станом розвитку особи, доцільно враховувати, що цей стан формується упродовж усього життя людини, в якому окремий період посідає професійна підготовка в умовах навчальних закладів. Саме здобуваючи професійно-технічну освіту, майбутні будівельники опановують технології прийняття оптимальних рішень, накопичують уміння адаптуватися до різних змін, прогнозувати перебіг розвитку ситуацій, що виникатимуть під час діяльності, попереджувати наслідки небезпечних подій. Перелічене надає змогу професійній освіті вирішувати питання формування в особистості учня КБПД [7, с. 145].

Процес формування КБПД у професійній школі має такі пріоритетні напрями: загальну теоретичну підготовку до безпечної професійної діяльності (усвідомлення загальних проблем ризику, безпеки, небезпеки

тощо); опанування практичними вміннями та навичками розв'язання професійних завдань як під час професійної діяльності в безпечних умовах, так і в умовах загрози здоров'ю та життю робітників; психологічну підготовку до безпечної професійної діяльності (створення позитивного психологічного клімату в бригаді, вміння спілкуватися із замовниками, культивування готовності до розумного ризику, рішучості, сміливості тощо); розвиток якостей особистості, необхідних для виконання безпечної професійної діяльності.

Щоб професійна ідентичність виконувала певні функції, до її складу мають входити погляди й уявлення особистості, образ того, до чого вона прагнучиме в професійному аспекті. Реалізація стабілізуючої та перетворюючої функцій можлива лише за умов, якщо до професійної ідентичності ввійдуть почуття, що виникають в особистості у зв'язку з навчанням або діяльністю, через певні погляди й емоційні переживання. На вищих рівнях розвитку до складу професійної ідентичності має входити система ціннісних орієнтацій і змістів. Професійна ідентичність є одним з найважливіших факторів, що впливають на процес самопізнання робітника. При цьому її треба розуміти як результат успішного узгодження зовнішніх умов трудової діяльності і властивостей особистості [1]. Серед причин, що уможливають виділити професійну ідентичність із низки інших аспектів особистісної ідентичності (наприклад, статевої, етнічної тощо), найбільш важливими є свідома участь індивіда у виборі професійної сфери власної діяльності, а також висока значимість відповідності властивостей особистості та умов трудової діяльності. Деякі науковці розглядають ідентичність як синтез усіх характеристик людини до унікальної структури, що визначається і змінюється в результаті орієнтації в постійно мінливому соціальному середовищі. Так Г.Теджфелом ідентичність подається як когнітивна система, що має дві підсистеми: особистісну й соціальну: «...це два полюси єдиного біполярного континууму, вибір форми поведінки в якому здійснюється залежно від того, яка саме ідентичність актуалізується» [15]. До механізмів

становлення і розвитку ідентичності Дж. Тернер відносить: соціальну категоризацію, соціальне порівняння (міжособистісне – міжгрупове); соціальну ідентифікацію (персоналізація, самовизначення, самоорганізація); міжгрупову дискримінацію [16], що належить до зовнішніх джерел формування професійної ідентичності.

До внутрішніх джерел становлення професійної ідентичності в роботах [11, 13] віднесені:

- емоційно-позитивне тло, на якому відбувалося отримання первинної й наступної інформації про власну професію;
- позитивне сприйняття себе як суб'єкта професійної діяльності;
- емоційно-позитивне прийняття своєї приналежності до професійного співтовариства;
- успішне засвоєння (присвоєння) професійних прав і обов'язків, норм і правил безпечної професійної діяльності.

Таким чином, професійну ідентичність можна інтерпретувати як прагнення фахівця до професійної цілісності.

Досягнення професійної ідентичності пов'язане також із прийняттям людиною ціннісних позицій, санкціонованих професійним співтовариством, з яких однією з головних є безпека. Зауважимо, що професійне співтовариство є референтною групою, яка стає для індивіда джерелом норм поведінки, ціннісних орієнтацій, а також еталоном для порівняння [9]. Досліджуючи багатогранний феномен професійної ідентичності, науковці значно розширили свої погляди на це явище. Було визначено компоненти, функції, форми, елементи і критерії, а також запропоновано ознаки, що свідчать про її сформованість. У якості елементів розглядалися інтереси, потреби, настанови, переконання та інші компоненти мотиваційної структури особистості, що реалізуються й задовольняються в професії [8]. Але зовсім не йшлося про свідоме ставлення до безпеки праці, власне, до чого і прагне КБПД.

Для визначення особливостей підготовки майбутніх кваліфікованих

робітників будівельного профілю до безпечної професійної діяльності, розвитку вмінь запобігати впливу небезпек середовища перебування, наведемо загальний алгоритм опанування питаннями культури безпеки професійної діяльності у ПТНЗ:

- отримання інформації (знань) про джерела небезпеки, характер дії її небезпечних і шкідливих факторів, відомостей про типові помилки людини, та умови, що їх слід враховувати при визначенні та використанні засобів і способів попередження й подолання небезпечних ситуацій;

- розвиток уміння бачити небезпеку і прогнозувати власну професійну діяльність;

- формування фахової компетентності для реалізації принципів, способів, правил поведінки та дій в екстремальних умовах, здатності приймати бажані нестандартні рішення.

Застосування наведеного алгоритму потребує наявності в учнів професійно значимих для будівельної галузі особистих якостей. Найголовнішою в області пізнавальних процесів для фахівців будівельної галузі є підвищена увага, її зосередження, розподіл (спрямованість уваги одночасно на декілька об'єктів або на виконання кількох дій) та переключення.

У професійній діяльності фахівців будівельної галузі значну роль відіграє пам'ять. Вона лежить в основі здатностей людини, і є умовою її навчання. Так, моторна пам'ять відповідає за запам'ятовування та збереження, а, за необхідності, й відтворення з достатньою точністю різноманітних складних рухів (наприклад, регулювальних операцій). Вона бере участь у формуванні рухових, зокрема трудових, умінь і навичок. З моторною пам'яттю безпосередньо пов'язане вдосконалення ручних рухів людини в робочих професіях будівельної галузі. Образна пам'ять забезпечує запам'ятовування, збереження і відтворення образів, речей і явищ дійсності, що сприймалися раніше. Виокремлюють такі види образної пам'яті: зорову, слухову, нюхову, тактильну, смакову. У професіях будівельної галузі

найбільш значимою є зорова пам'ять, оскільки від неї залежить збереження та відтворення зорових образів.

Мовно-логічна пам'ять відбивається в запам'ятовуванні, збереженні й відтворенні думок, понять, словесних формулювань тощо. Цей вид пам'яті відповідає за збереження чисельних інструкцій, правил, положень, стандартів.

Кваліфікований робітник створює замислене, розумно плануючи власну діяльність і керує нею завдяки уяві. Остання дає йому змогу орієнтуватися в ситуації і вирішувати завдання, не втручаючись у практичні дії. Вона багато в чому допомагає фахівцю в тому разі, коли практичні дії недоцільні (небажані), утруднені або неможливі. За допомогою просторової уяви відбувається розуміння нового креслення, схеми тощо. Просторова уява проявляється також в умінні за кресленням відтворити об'ємну фігуру, використовуючи накреслену схему. За допомогою творчої уяви на основі минулого досвіду цілеспрямовано створюються нові, оригінальні ідеї та образи. Найчастіше це образи об'єктів, які поки що не існують. Без творчої уяви неможливий процес генерування нових ідей і їхнє конструкторське пророблення.

Для фахівців будівельної галузі потрібне добре уявне оперування речами в просторі (розвинене просторове мислення). Особливе значення має також практичне мислення (наочно-діюче й наочно-образне), дія якого, в основному, спрямована на розв'язання приватних конкретних завдань. Цей вид мислення широко представлений в людей, зайнятих реальною продуктивною працею, де результатом є створення будь-якого матеріального продукту.

Важливим також є розвиток іншого компонента мислення – операцій. У структурі мислення можна виділити такі логічні операції: порівняння, аналіз, синтез, абстракція й узагальнення. У процесі мовно-логічного мислення будівельник оперує поняттями й логічними прийомами, що склалися в історичному розвитку галузі. Він виходить за рамки

індивідуального досвіду, підключаючи величезний багаж знань, вироблений людством, тому і йдеться про необхідність професійної ідентичності особистості.

Професійна ідентичність має різні джерела формування [11, 13]. Одним з них є її об'єктивні межі, визначені державними нормативними документами про освіту: через посвідчення (диплом), що його отримав робітник, він сприймається професійно ідентичним власній професії. Ключовими складовими в цьому виступають освітньо-професійна спільність долі й професійна поінформованість. З іншого боку, дослідники підкреслюють необхідність розробки професіограми особистих якостей професіонала для визначення його особистісної прихильності до відповідного фаху та певних рис характеру, що сприятимуть реалізації встановлених заходів безпеки для кожної професії, зокрема, будівельної. Власний вплив на розвиток професійної ідентичності також мають певні очікування й переваги, ідеальні образи обраної професії і місце в ній кожної людини.

Основними функціями ідентичності є адаптивна (оберігає цілісність й індивідуальність досвіду людини) і організуюча (організація життєвого досвіду в індивідуальне «Я»). Ідентичність усвідомлюється як тотожність між тим, що є у свідомості, і тим, що існує в зовнішній поведінці, тобто відбиває тотожність сутності з тим, як виглядає особистість [10, с. 14].

Професійна ідентичність детермінована професійним спілкуванням і професійним досвідом та репрезентується за допомогою мовних засобів через «образ Я». Її категорії характеризують значимість для особистості відповідної професії і безпечної професійної діяльності як засобів задоволення своїх потреб та розвитку власного індивідуального потенціалу професійних можливостей.

Ініціювання становлення професійної ідентичності залежить від заходів відповідальності, що їх фахівець готовий на себе прийняти, співвідношення процесуальної та цільової активності; рівня особистісного й «технологічного» розвитку; характеру виразності й самоприйняття

екзистенціального й функціонального «Я»; сильної мотиваційної готовності до самореалізації на вибраному професійному поприщі, до входження в професійне співтовариство, до постійного самодослідження і розвитку своєї особистості, «образу Я». До найбільш значимих особливостей процесу становлення професійної ідентичності, за Л. Шнейдер, можна віднести: виховання у відповідності з традиціями, що склалися в родині (згадаємо про династії) і найближчому оточенні; одержання інформації про професійну приналежність «значимих інших» та її переробка; отримання інформації про особливості різних професій та її оцінювання; формування образу професії, який, можливо, багато в чому залежить від емоційного відтінку отриманої інформації [11].

Серед структурних компонентів професійної ідентичності науковці виділяють зміст і просторово-тимчасові характеристики діяльності, індивідуальні цінності фахівця, прототипічні професійні образи [11]. До компонентів її структури також належать: когнітивний (судження раціонального характеру, думки), емоційний (переживання людини, пов'язані з професійною діяльністю), поведінковий (для особистості з розвинутою професійною ідентичністю властиві цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, відповідальність, принциповість тощо). На нашу думку, доцільно розширити цей перелік мотиваційно-ціннісним компонентом. Останній реалізує прагнення робітника працювати за даною професією та приймати цінності професійного співтовариства, до яких належить, у першу чергу, безпека праці. При цьому не викликає сумніву необхідність формування в майбутніх будівельників культури безпеки професійної діяльності як умови реалізації їхньої професійної ідентичності.

Отже, сформована професійна ідентичність є впорядкуванням та інтеграцією потреб і професійних прагнень особистості, виникненням стійкої, ефективної мотиваційної сфери. Зауважимо, що під час навчання в ПТНЗ учні одержують можливість лише почати процес формування й розвитку професійної ідентичності. Термін усвідомлення робітником

професійної ідентичності як обов'язкового прийняття своєї професії є індивідуальним. За одними даним їм для цього необхідно не менш 4-ох років [10], за іншими – професійна ідентичність остаточно формується на порівняно пізніх етапах професіоналізації [13].

Висновки. Обрання учнями навчального закладу і вступ до нього свідчить про певний рівень їхнього професійного самовизначення, але для усвідомлення професійної ідентичності і становлення їх як професіоналів потрібен час. Це вимагає перетворення уявлень про себе, власне місце в професії, професійному співтоваристві, соціумі. До того ж, однією з умов реалізації професійної ідентичності є наявність культури безпеки професійної діяльності у кваліфікованих робітників – будівельників. Вона уособлює мотиваційно-ціннісний компонент професійної ідентичності, що реалізує прагнення фахівця працювати за даною професією та приймати цінності професійного співтовариства.

Література

1. Абдукаримов М. Ж. Роль профессиональной идентичности при формировании Я–концепции личности в процессе самопознания / М. Ж. Абдукаримов. – Материалы межрегиональной научно-практической конференции. МГУ им. М. В. Ломоносова. – М.: АНО УМО «Инсайт», 2005. – 468 с.
2. Ермолаева Е. П. Профессиональная идентичность как комплексная характеристика соответствия субъекта и деятельности / Е. П. Ермолаева // Психологическое обозрение. – 1998. – № 2. – С. 35–40.
3. Зоріна М. О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності / М. О. Зоріна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2010. – № 8. – С. 149–153.
4. Иванова Н. Л. Профессиональная идентичность в социально-психологических исследованиях / Н. Л. Иванова // Вопросы психологи. – 2008. – № 1. – С. 89–100.

5. Келли Д. Теория личности. Психология личностных конструктов / Д. Келли. – СПб.: Речь, 2000. – 249 с.
6. Кулалаева Н. В. Формування культури безпеки професійної діяльності будівельників у ПТНЗ / Н. В. Кулалаева // Професійно-технічна освіта. – №2 (67). – 2015. – С. 10–13.
7. Кулалаева Н. В. Виховна складова педагогіки безпеки: монографія / Н. В. Кулалаева, О. А. Мармазинський, В. О. Михайлюк. – Миколаїв: видавець Торубара В. В., 2014. – 354 с.
8. Поваренков Ю. П. Психологічний зміст професійного становлення людини / Ю. П. Поваренков. – М.: УРАО, 2002. – 160 с.
9. Проблеми впровадження культури безпеки в Україні. – К.: НІСД, 2012. – 17 с.
10. Фрейд З. Психология бессознательного / З. Фрейд. – М.: Просвещение, 1990. – 448 с.
11. Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность [монография] / Л. Б. Шнейдер. – М.: МОСУ, 2001. – 256 с.
12. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – пер. с англ. – М., 1996. – 84 с.
13. Marcia J. E. Development and Validation of ego-identity status// Journal of Personality and Social Psychology. – 1966. – № 3. – P. 551-558.
14. Mortimer J. T. et al., Persistence and change in development: The multidimensional self-concept. In P.B. Baltes & O.G. Brim, Jr. (Eds.), Life-span development and behavior (Vol. 4), New York, Academic Press, 1982.
15. Tajfel H. Social Identity and Intergroup Relations. – Cambridge, 1982. .
16. Turner J. C. A self-categorization theory / J. C. Turner // Rediscovering the Social Group: A. A. Self – categorization Theory. – Oxford, 1987.

**Культура безопасности как условие реализации профессиональной
идентичности будущих строителей**

Наталья Кулалаева,

кандидат химических наук, доцент
старший научный сотрудник лаборатории
технологий профессионального обучения
Института профессионально-технического
образования НАПН Украины

Реферат

В статье раскрыто содержание понятия «профессиональная идентичность». Обоснована необходимость воспитания культуры безопасности как условия реализации профессиональной идентичности будущих квалифицированных рабочих строительного профиля. Определено, что воспитание профессиональной идентичности будущего строителя путем усиления профессионально-важных качеств необходимо осуществлять в процессе его профессионального обучения и становления. Показаны основные функции и источники формирования профессиональной идентичности, и общий алгоритм овладения вопросами культуры безопасности профессиональной деятельности в профессионально-техническом учебном заведении.

Проанализированы профессионально значимые для будущего строителя личные качества, которые необходимы для применения указанного алгоритма. Среди них: повышенное внимание, его сосредоточение, распределение и переключение, моторная, образная и языково-логическая память, пространственное и творческое воображение, пространственное и практическое мышление и т.д.

Отмечены приоритетные направления, характеризующие процесс формирования культуры безопасности профессиональной деятельности в профессиональной школе. К ним относятся: общая теоретическая подготовка к безопасной профессиональной деятельности (осознание общих проблем риска, безопасности, опасности и т.д.); овладение практическими умениями и навыками решения профессиональных заданий как во время профессиональной деятельности в безопасных условиях, так и в условиях угрозы здоровью и жизни рабочих; основы психологической подготовки к

безопасной профессиональной деятельности (создание позитивного психологического климата в бригаде, умение общаться с заказчиками, культивирование готовности к разумному риску, решимости, смелости и т.д.); развитие качеств личности, необходимых для исполнения безопасной профессиональной деятельности.

Показана целесообразность введения к компонентам структуры профессиональной идентичности мотивационно-ценностного, содержащего стремление будущего рабочего работать в данной профессии и принимать ценности профессионального содружества, к которым принадлежит, в первую очередь, безопасность труда. Отмечено, что сформированная профессиональная идентичность – это упорядочение и интеграция потребностей и профессиональных стремлений личности, возникновение устойчивой, эффективной мотивационной сферы.

Ключевые слова: культура безопасности профессиональной деятельности, профессиональная идентичность, будущие строители, профессионально-технические учебные заведения.

Abstract

Safety culture as a condition for implementation of professional identity of future builders

Natalia Kulalaieva

Ph.D. in Chemistry, docent, Senior research fellow of the Laboratory for technologies professional training of the Institute of Vocational Education and Training of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

The article deals with the concept of "professional identity". The necessity of education of safety culture as a condition of implementation of professional identity of future skilled workers building structure is proved. It is determined that the education of future builder professional identity through strengthening professional-important qualities necessary to carry out a process of training and

development. The basic functions and sources of professional identity and a common algorithm mastering safety culture issues in professional activity of vocational education are shown.

It is analyzed professionally important for the future of the builder of personal qualities necessary for an application of the algorithm. Among them: increasing of attention, its concentration, distribution and switching, motor, language and logical kinds of memory, spatial imagination, spatial thinking and practice.

The specified priority areas, describing the formation of professional culture of safety in professional schools are shown. These areas include: general theoretical training to safe professional activities (awareness of common problems risk safety hazards, etc.); mastering practical and professional skills of solving problems both during professional activities in a safe environment and in terms of the threat to life and health of workers; foundations of psychological training to safe professional activity (create a positive psychological climate in the team, the ability to communicate with customers, cultivating reasonable risk preparedness, determination, courage, etc.); development of personal qualities needed to perform a safe profession.

Expediency of introduction to the components of the structure of professional identity motivational value containing aspirations for the future of the worker to accept the occupation and professional community values, which include, above all, safety is shown. It is indicated that professional identity is formed by streamlining and integrating the needs and aspirations of professional identity, the emergence of a stable, effective motivational sphere.

Key words: safety culture of professional activities, professional identity, future builders, VET schools.

References

1. Abdukarymov M. Zh. Rol' professyonal'noy ydentychnosty pry formirovaniy Ya – kontseptsyy lychnosty v protsesse samopoznaniya / M. Zh. Abdukarymov. – Materyaly mezhrehyonal'noy nauchno-praktycheskoy

konferentsyy. MHU ym. M. V. Lomonosova. – M.: ANO UMO «Ynsayt», 2005. – 468 s.

2. Ermolaeva E. P. Professyonal'naya ydentychnost' kak kompleksnaya kharakterystyka sootvetstvyya sub'ekta y deyatelnosti / E. P. Ermolaeva // *Psikhologicheskoe obozrenye*. – 1998. – № 2. – S. 35-40.

3. Zorina M. O. Do problemy vyznachennya aktual'nosti y osoblyvostey formuvannya kul'tury bezpeky zhyttyediyal'nosti / M. O. Zorina // *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchiy i zahal'noosvitniy shkolakh*. – 2010. – № 8. – S. 149-153.

4. Yvanova N. L. Professyonal'naya ydentychnost' v sotsyal'no-psikhologicheskyykh yssledovanyakh / N. L. Yvanova // *Voprosy psikhohy*. – 2008. – № 1. – S. 89-100.

5. Kelly D. Teoryya lychnosti. Psikhohyya lychnostnykh konstruktov / D. Kelly. – SPb.: Rech', 2000. – 249 s.

6. Kulalaieva N. V. Formuvannya kul'tury bezpeky profesiynoyi diyal'nosti budivel'nykiv u PTNZ / N. V. Kulalaieva // *Profesiyno-tekhnichna osvita*. – № 2 (67). – 2015. – S. 10-13.

7. Kulalaieva N. V. Vykhovna skladova pedahohiky bezpeky: monohrafiya / N. V. Kulalayeva, O. A. Marmazyns'kyy, V. O. Mykhaylyuk. – Mykolayiv: vydavets' Torubara V. V., 2014. – 354 s.

8. Povarenkov Yu. P. Psikhohichnyy zmist profesiynoho stanovlennya lyudyny / Yu. P. Povarenkov. – M.: URAO, 2002. – 160 s.

9. Problemy vprovadzhennya kul'tury bezpeky v Ukrayini. – K.: NISD, 2012. – 17 s.

10. Freyd Z. Psikhohyya bessoznatel'noho / Z. Freyd. – M.: Prosveshchenye, 1990. – 448 s.

11. Shneyder L. B. Professyonal'naya ydentychnost' [monohrafiya] / L. B. Shneyder. – M.: MOSU, 2001. – 256 s.

12. Erykson E. Ydentychnost': yunost' y kryzys / E. Erykson. – per. s anhl. – M., 1996. – 84 s.

13. Marcia J. E. Development and Validation of ego-identity status// Journal of Personality and Social Psychology. – 1966. – № 3. – P. 551-558.

14. Mortimer J. T. et al., Persistence and change in development: The multidimensional self-concept. In P. B. Baltes & O. G. Brim, Jr. (Eds.), Life-span development and behavior (Vol. 4), New York, Academic Press, 1982.

15. Tajfel H. Social Identity and Intergroup Relations. – Cambridge, 1982. .

16. Turner J. C. A self-categorization theory / J. C. Turner // Rediscovering the Social Group: A. A. Self – categorization Theory. – Oxford, 1987.